Zdzisław Kłos

„Zeszyty Łużyckie” – zarys historii

Na początku były spotkania sympatyków i entuzjastów Łużyczan – ich języka, literatury, kultury. Warszawscy sorabofile należeli do Koła Zainteresowań Kulturą Łużyczan, istniejącego już od roku 1986. Zebrania odbywały się w różnych miejscach stolicy. Od samego początku patronowała im i była swoistym *spiritus movens* **prof. Ewa Siatkowska**. Przewodniczył Kołu jego współtwórca, wybitny znawca spraw łużyckich, Stanisław Marciniak. Członkowie tego towarzystwa, studenci i absolwenci slawistyki oraz zaproszeni goście wygłaszali na tych zebraniach referaty. Stopniowo było ich coraz więcej. Niektóre bardzo unikatowe, warte utrwalenia. Raz wygłoszone, skazane były na zapomnienie. To właśnie prof. Ewa Siatkowska wpadła na pomysł, by stworzyć jakiś „organ”, w którym można by drukować prezentowane dotąd w formie ustnej materiały. Teksty te stały się zalążkiem bardzo początkowo skromnych „Zeszytów Łużyckich”. Swoją nazwą wpisywały się w szereg takich tytułów, jak „Zeszyty Literackie”, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” czy wreszcie „Cahiers slaves”.

Początki. Od zgrzebnych zeszytów do tomów w lakierowanych okładkach

Pierwszy numer ukazał się w roku 1990. Taki rok wydrukowany był na okładce, ale na stronie tytułowej widniał 1991 (podobnie w stopce redakcyjnej). Stało się to powodem pewnych nieporozumień. Rok „narodzin” „Zeszytów” bywał w rezultacie mylnie podawany jako 1991. **„**Zeszyty” w momencie powstania były jedynym w Polsce periodykiem poświęconym sprawom najmniejszego słowiańskiego narodu (dopiero w roku 2002 zaczęło wychodzić w Opolu nowe czasopismo łużycoznawcze „Pro Lusatia”). Funkcję redaktorki sprawowała – do roku 2003 – inicjatorka i twórczyni periodyku, **Ewa Siatkowska.**

Początkowo były to – jak wspomniano – „zeszyty” w ścisłym tego słowa znaczeniu (pod względem formatu, skromnej szaty graficznej i oprawy). Zwłaszcza pierwsze dwa numery wykonane w Zakładzie Graficznym UW techniką „małej poligrafii”. Tekst był trudno czytelny, druk bardzo niewyraźny, podobnie niewyraźne zdjęcia i ilustracje, czcionka nieujednolicona. Przypominało to zgrzebne wydawnictwa z tzw. „drugiego obiegu” (krążące jeszcze pod koniec lat 80. poza cenzurą). Również szata zewnętrzna przypominała szkolne zeszyty. Do nr 3 miały kolor beżowy (przypominający barwę tekturowego pudełka). Jednak od samego początku znakiem wyróżniającym stała się dwubarwna wówczas reprodukcja akwareli Měrćina Nowaka-Njechorńskiego *Bój z paliwaku* (‘Walka ze smokiem’). Tak skomponowany graficznie layout okładki przetrwał wszystkie kolejne lata i zmiany redakcyjne – aż do roku 2019 (tom 53). Jednak ówczesny kształt periodyku nie mógł satysfakcjonować Ewy Siatkowskiej (w pierwszym okresie jedynej redaktorki). Dokładała ona wszelkich starań, by tę sytuację zmienić na lepsze. I tak od numeru 4 do 8. „Zeszyty” zyskały kolorowe okładki (niebieską, zieloną i pomarańczową). Znacznie poprawiła się też jakość druku i reprodukcji, ponieważ od numeru 5 w roku 1992 druk był już komputerowy. Po pewnym czasie „Zeszyty” można już było nazywać „tomami”. Opracowanie techniczne przejął **Jerzy Molas** (z przerwami do roku 1999). Również od tego numeru czasopismo wzbogaciło się o streszczenia poszczególnych artykułów w języku niemieckim. Miało to duże znaczenie ze względu na czytelników spoza kraju, zwłaszcza na Łużycach, gdzie „Zeszyty” budziły coraz większe zainteresowanie. Tłumaczenia wykonywał początkowo Marek

by

Nidecki, następnie Tadeusz Kachlak, Jerzy Molas, Grzegorz Szpila, Anna Król, Dietrich Scholze-Šołta, Alfred Měškank i in. W roku 1994 wyszedł nr 9 – w nowej szacie graficznej. Wówczas pisano o tym entuzjastycznie: *pismo ma już piękną formę: na białej lakierowanej okładce widnieje wciąż ten sam motyw obrazu Měrćina Nowaka-Njechorńskiego, ale już kolorowy* [1]. Taka okładka istniała aż do roku **2019** (tom 53).

Od samego początku wydawcą „Zeszytów" był Instytut Filologii Słowiańskiej UW, a współwydawcą do roku 1995 Koło Zainteresowań Kulturą Łużyczan PTL. Nakład 100 egz. (w roku 1990), stopniowo wzrósł do 250 egz.

W stronę utrwalenia struktury czasopisma

Już od zarania **(**konkretnie od roku 1992) istnieje utrzymująca się do dziś tradycja tomów tematycznych. I tak: numer 4 nosił podtytuł *Kontakty polsko-łużyckie*, nr 7 *Łużyce z lotu ptaka*, a np. nr 8 *Kalejdoskop łużycki.* Pierwsze dwa numery zawierały – zgodnie z deklaracją programową – teksty referatów wygłaszanych na zebraniach Koła Zainteresowań Kulturą Łużyczan. Były wśród nich zarówno artykuły pracowników naukowych, takich jak Józef Magnuszewski, Ewa Rzetelska-Feleszko, Hinc Schuster-Šewc oraz oczywiście Ewa Siatkowska, jak też debiuty studentów. Natomiast od 3 numeru stopniowo dominowały teksty przygotowane zgodnie z wiodącym tematem tomu. Coraz większe stawało się grono współpracowników pisma – byli wśród nich coraz częściej sorabiści z zagranicy: Łużyczanie, Niemcy, Czesi, Słowacy, Ukraińcy, Białorusini i Rosjanie.

Od pierwszych numerów „Zeszytów" w strukturze czasopisma pojawiły się już działy porządkujące publikowane artykuły. Stałymi rubrykami, wprowadzonymi przez redaktorkę-założycielkę, Ewę Siatkowską, i istniejącymi do dziś, były: *Wstęp/Od Redakcji*, *Recenzje*, *Kronika, Kącik literacki/Forum literackie*. W pierwszych dwóch numerach teksty grupowano w częściach zatytułowanych *Referaty z zebrań Koła Zainteresowań Kulturą Łużyczan*, *Kącik debiutów/ przekładów, Kronika*. W następnych zeszytach-tomach obok tych działów formalnych zaczęto coraz częściej wprowadzać bloki tematyczne, takie jak np. w nr 3: *Życie społeczno-kulturalne, Religia, Sztuka, Zwyczaje ludowe, Język.* Taka struktura charakteryzuje „Zeszyty" do dziś. Nazwy działów zmieniają się w zależności od wiodącego tematu tomu. Wśród stałych rubryk pojawiają się od niedawna *Pożegnania i wspomnienia* (dedykowane zmarłym badaczom i badaczkom Łużyc oraz przyjaciołom Łużyczan, a także współpracownikom „Zeszytów").

Jubileuszowy tom dziesiąty z roku 1994 miał za temat wiodący *Starsze dzieje Łużyc (IX-XIX wiek)*. Zawierał *Bibliografię zawartości tomów I-X,* która weszła na stałe do repertuaru czasopisma – każdy „okrągły" tom ukazywał się z bibliografią i indeksem autorów. Od roku 1994 (nr 4) zastępczynią Ewy Siatkowskiej została Marta Ziółkowska-Sobecka (funkcję tę pełniła do roku 2001). *Nota bene* była ona autorką wielu artykułów na temat literatury

[1] M. Ziółkowska-Sobecka, *„Zeszyty Łużyckie" z perspektywy dziesięciu lat*, „Zeszyty Łużyckie" 31 (2000), s. 20.

łużyckiej. Napisała też tekst *„Zeszyty Łużyckie" z perspektywy dziesięciu lat* [2], będący obszernym podsumowaniem pierwszej dekady istnienia periodyku.

W **ciągu ponad trzydziestoletniego** istnienia czasopisma w *Kąciku literackim* (później w *Forum literackim*) zamieszczono liczne przekłady literatury łużyckiej – głównie poezji. Były to wiersze klasyków: największego poety, Jakuba Barta-Ćišinskiego, a także Mato Kosyka i Miny Witkojc. Pojawiło się wiele translacji poezji i fragmentów prozy takich autorów, jak Jakub Lorenc-Zaleski, Jurij Młynk, Jurij Brězan, Kito Lorenc, Jurij Koch, Beno Budar, Benedykt Dyrlich, Róża Domašcyna, Dorothea Šołćina i Timo Meškank. Tłumaczami byli przeważnie studenci i młodzi absolwenci slawistyki, ale również doświadczeni translatorzy. Oprócz przekładów na polski ukazywały się translacje Alfreda Měškanka na język dolnołużycki – Adama Mickiewicza i Jana Kochanowskiego (o czym dalej). Publikowanie przekładów stało się tradycją, która utrzymywała się przez dłuższy czas – do roku 2015 (tom 49).

W stronę popularyzacji

Tom 11 z roku **1995** – poświęcony nowszym dziejom Łużyc – był ostatnim wydawanym wspólnie z Kołem Zainteresowań Kulturą Łużyczan (od tego momentu jedynym wydawcą pozostaje Instytut Filologii Słowiańskiej, od roku 2003 Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej UW). Również w tym roku (1995) wyszedł z okazji setnej rocznicy powstania Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego [3] pierwszy numer specjalny (12). Został on w całości poświęcony polskim przyjaciołom Łużyczan. Zaprezentowano w nim 38 sylwetek wybitnych osób, których twórczość bądź działalność związana była z Łużycami. Byli wśród nich m. in. Jan Potocki, Józef Ignacy Kraszewski, Roman Zmorski, Oskar Kolberg, Teofil Lenartowicz, Jan Baudouin de Courtenay, Alfons Parczewski, Aleksander Brückner, Jan Ułaszyn, Kazimierz Nitsch, Julia Wieleżyńska, Tadeusz Stanisław Grabowski, Józef Gołąbek, Tadeusz Lehr-Spławiński, Witold Taszycki, Zdzisław Stieber, Józef Magnuszewski. Wśród autorów biogramów znaleźli się m. in. Ewa Siatkowska, Marta Ziółkowska-Sobecka, Rafał Leszczyński, Zdzisław Kłos. Trzecim członkiem zespołu redakcyjnego został w tym roku wspomniany **Jerzy Molas**, od początku mocno związany z „Zeszytami".

Rok **1995** przyniósł epizodyczną współpracę z warszawskim wydawnictwem „Energeia". Efektem tej koprodukcji były kolejne trzy zeszyty-tomy z wprowadzoną nową numeracją (13/1/, 13/2/=14 i 13/3/=15). Jeden z tomów (13/1/) został w całości poświęcony Dolnym Łużyczanom (dotychczas dominowała tematyka związana z Górnołużyczanami). Dwa pozostałe numery wydane w 1995 r. zawierały artykuły o tematyce *stricte* językoznawczej (*Własne drogi rozwoju łużyckich języków literackich* – nr 13 /2/) oraz historycznej i historycznoliterackiej (*Łużyczanie w świetle źródeł historycznych i literackich* – nr 13/3/). W roku tym do redakcji wszedł **Rafał Leszczyński**.

[2] Dz. cyt., s. 19-24.
[3] Koło Zainteresowań Kulturą Łużyczan istniało przy PTL – stąd uczczenie tej rocznicy w „Zeszytach".

by

Od roku **1996** (od nr 16) „Zeszyty" były ponownie drukowane i oprawiane w Zakładzie Graficznym UW – i taka była sytuacja do roku 2017 (t. 51). W roku tym w dalszym ciągu wychodziły tomy tematyczne. Jeden z nich – nr 18 – zawierał w tytule istotne pytanie: *Co to znaczy być Łużyczaninem?* Pytanie dalej rozwinięte we wstępie: *Co stanowi jego specyfikę? Co stanowi specyfikę narodu łużyckiego?* [4]. W zebranych w tym tomie tekstach autorzy próbowali dać odpowiedź na to tytułowe pytanie.

W roku **1997** – od tomu 19 – skład zespołu redakcyjnego stopniowo coraz bardziej się poszerzał, w związku z czym **Ewa Siatkowska** zyskała „rangę" redaktorki naczelnej. Funkcję tę pełniła do roku 2003 (utworzenie „stanowiska" redaktor naczelnej świadczyło o większym prestiżu „ZŁ"). Tom 19 był dedykowany Macierzy Łużyckiej w 150. rocznicę jej istnienia. Zawierał artykuły traktujące o starszej i nowszej historii Łużyc. Wśród autorów znaleźli się m. in. Dietrich Scholze-Šołta, Irena Šěrakowa i Ludwig Ela z Budziszyna oraz Zdeněk Boháč z Pragi. Od tego roku (tom 20) poszerzono skład redakcji – jej członkami zostali: **Ewa Siatkowska** (redaktor naczelna), **Marta Ziółkowska-Sobecka**, **Rafał Leszczyński, Iwona Cechosz**, **Zdzisław Kłos** i **Anna Praszyńska**, a w sekretariacie redakcji **Joanna Królak**. Tu warto podkreślić, że na przestrzeni ponad trzydziestu lat istnienia „Zeszytów" skład redakcji ulegał częstym zmianom. W pracach redakcji brało udział (przeważnie epizodycznie) wielu pracowników oraz absolwentów Instytutu; byli wśród nich Patrycjusz Pająk, Anna Broszczak, Marta Makarska-Lesiak, Norbert Różycki, Marcin Szczepański, Anna Jakubowska, Bożena Itoya i in.

W roku 1997 wyszedł kolejny tom 21, którego wiodącym tematem była problematyka współczesnej literatury łużyckiej. Teksty poświęcone twórczości najwybitniejszego prozaika i poety XX wieku, Jurija Brězana, nadesłali Lucija Hajnec, Marta Ziółkowska-Sobecka i Ewa Siatkowska. Kwestię łużyckiej historiografii literackiej omówił w swoim artykule Dietrich Scholze-Šołta.

W stronę czasopisma naukowego

W **1998** r. ukazały się trzy edycje „Zeszytów". Podwójny tom 22/23 zawierał teksty opisujące łużyckie znaki i symbole. Od tego tomu członkiem redakcji została **Elżbieta Wrocławska.** *O związkach i tradycjach kulturalnych Łużyczan* opowiadali w tomie 24 m. in. autorzy z Budziszyna i Chociebuża: Lucija Hajnec. Měrćin Völkel, Jurij Łušćanski i Werner Měškank. Począwszy od tego tomu „Zeszyty" z czasopisma popularnonaukowego stawały się w coraz większym stopniu **periodykiem naukowym**. Większość autorów stanowią odtąd pracownicy naukowi – sorabiści, slawiści, historycy i kulturoznawcy; coraz liczniej są też reprezentowani badacze z zagranicy (rzadsze zaś są debiuty studentów). Zaczęły wychodzić tomy poświęcone ważnym wydarzeniom – konferencjom i zjazdom, a także numery monograficzne dedykowane wybitnym przedstawicielom łużyckiej nauki oraz łużyckim pisarzom i artystom. Pierwszy taki tom – 25 – zawierał prace poświęcone XII Międzynarodowemu Kongresowi Slawistów w Krakowie. Wśród nich m. in. artykuły Ewy Rzetelskiej-Feleszko, Ewy Siatkowskiej, Marcina Szczepańskiego, Jadwigi Zieniukowej,

[4] „Zeszyty Łużyckie" 18 (1996), *Od redakcji*, s. 5.

Helmuta Jenča, Jany Šołćiny-Schulze oraz Ireny Šěrakowej. O problematyce łużyckiej dyskutowanej na tym zjeździe pisała w roku **1999** (nr 27) Ewa Siatkowska. W tymże roku wyszły trzy tomy. Sylwetkom zasłużonych działaczy prołużyckich poświęcony był nr 26. W tej edycji „Zeszytów" po raz pierwszy zostali powołani niezależni recenzenci: **Jadwiga Zieniukowa** oraz **Krzysztof Wrocławski**. Odtąd wszystkie tomy są recenzowane. Wśród recenzentów – oprócz wyżej wymienionych, regularnie współpracujących z Redakcją – byli też: Ewa Siatkowska, Rafał Leszczyński, Jerzy Molas, Sonja Wölke, Dietrich Scholze-Šołta, Dubravka Sesar i in. Tom 27 nosił tytuł *Językoznawczy przekładaniec*. Na jego łamach gościli Hélène Brijnen, Janusz Siatkowski, Ewa Siatkowska, Elżbieta Wrocławska i Grzegorz Szpila. Ludowe obyczaje, obrzędy i wierzenia stanowiły wiodący temat tomu 28. Jednym z tekstów była relacja z jazd wielkanocnych Dietricha Scholzego-Šołty i Hansa Löfflera.

Po raz pierwszy temat „teatralnych Łużyc" pojawił się na łamach „Zeszytów" w **2000** r. Tom 29 *Łużycka Kaliope i Melpomena* zawierał teksty zarówno o teatrze (Zdzisława Kłosa), jak też o literaturze łużyckiej (Dietricha Scholzego-Šołty, Norberta Różyckiego i Tomasza Derlatki). Tom 29 ukazał się dzięki wsparciu finansowemu budziszyńskiego Klubu Rotariańskiego (Rotary Club Bautzen). W roku tym wyszedł też pierwszy zeszyt monograficzny. Wiodącym tematem tomu 30 było życie i twórczość wybitnego łużyckiego artysty malarza, grafika i pisarza – **Měrćina Nowaka-Njechorńskiego** (*nota bene* autora akwareli zdobiącej okładkę pisma). Pisano też o jego działalności politycznej i związkach z Polakami.

Dziesięciolecie „Zeszytów Łużyckich" przypadło na rok **2000**. Podsumowaniem tej dekady był opublikowany w roku następnym, w zeszycie-tomie 31, cytowany artykuł Marty Ziółkowskiej-Sobeckiej. Tom 31 został dedykowany **prof**. **Ewie Siatkowskiej.** Okazją był jubileusz Jej siedemdziesięciolecia. Zamieszczono gratulacje od Towarzystwa Naukowego Macierzy Łużyckiej oraz bibliografię prac Ewy Siatkowskiej z lat 1952-2000. Autorami językoznawczych artykułów w tym zeszycie-tomie byli m. in. Helmut Faska, Helmut Jenč, Heinz Schuster-Šewc, Janusz Siatkowski i Jadwiga Zieniukowa. O polskich dramatach na łużyckiej scenie zawodowej pisał Dietrich Scholze-Šołta.

Od roku **2001** „Zeszyty Łużyckie" stały się rocznikiem o zwiększonej objętości (niektóre tomy wychodziły z podwójną numeracją). Ukazał się wówczas tom 32/33, który jako jeden z pierwszych otworzył się na tematykę mniejszościową (w przyszłości dominującą w „Zeszytach"). Cały dział zatytułowany został *Z wizytą u innych mniejszościowych narodów.* Wśród tych „wizytowanych" narodów znaleźli się m. in. Walijczycy, Rezjanie i polscy Tatarzy.

Problematyka dolnołużycka – stosunkowo rzadsza na łamach „Zeszytów" – wypełniła tom 34 (**2002**). Pomieszczono w nim rozprawy o języku Dolnych Łużyczan pióra takich wybitnych sorabistów, jak Ewa Siatkowska, Günter Spiess, Anja Pohončowa, Richard Bígl, Rafał Leszczyński, Grzegorz Szpila i Piotr Szymeczko.

W roku **2003** Instytut Filologii Słowiańskiej został przemianowany na **Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej.** Znalazło to odbicie w nazwie wydawcy. W roku tym ukazał się tom 35/36 zatytułowany *Budziszyn i nie tylko*. Uczczono w ten sposób millenium duchowej stolicy Łużyczan. O Budziszynie pisali m. in. Dietrich Scholze-Šołta, Heinz Schuster-Šewc, Rafał Leszczyński i Zdzisław Kłos. Natomiast Ewa Siatkowska zaprezentowała tekst o kazaniach Michała Frencla na tle homiletyki zachodniosłowiańskiej.

Kolejna zmiana w składzie redakcji nastąpiła w roku **2004**. Dotychczasowa wieloletnia redaktorka Ewa Siatkowska przekazała pełnioną przez siebie funkcję Elżbiecie Wrocławskiej (dotychczasowej członkini zespołu). Redakcja uformowała się (od tomu 37/38) w składzie: **Elżbieta Wrocławska** (redaktor naczelna), **Ignacy M. Doliński** (zastępca redaktor naczelnej), **Marcin Szczepański (**sekretarz redakcji) i **Zdzisław Kłos**. Powołano Radę Redakcyjną, do której weszli: **Rafał Leszczyński**, **Jerzy Molas**, **Włodzimierz Pianka**, **Dietrich Scholze**, **Ewa Siatkowska**, **Sonja Wölke**, **Krzysztof Wrocławski** i **Jadwiga Zieniukowa**, W tomie 37/38 zatytułowanym *„Małe" i „duże" języki kultury* ukazał się wstęp „programowy", w którym deklarowano otwarcie przede wszystkim na środowisko naukowe, ale uwzględniając też artykuły studentów i miłośników Łużyc. Zasygnalizowano też możliwość publikowania we wszystkich językach słowiańskich oraz w językach kongresowych. Nowa redakcja przeformatowała stronę graficzną czasopisma, rezygnując z niezwiązanych z tematem ilustracji, pełniących funkcję dekoracyjnych przerywników. Tom ten zawierał m. in. teksty Janusza Siatkowskiego *Z dziejów sorabistyki w IS PAN* oraz Dietricha Scholzego-Šołty i Ewy Siatkowskiej *Wątek łużycki na XIII Międzynarodowym Kongresie Slawistów* [Lublana, 2003].

W roku **2006** ukazał się tom 39/40 redagowany przez Ignacego M. Dolińskiego i zatytułowany *Łużyczanie w ich europejskich kontekstach*. Autorami rozpraw byli m. in. Ewa Siatkowska, Měrćin Völkel, Zdzisław Kłos, Sonja Wölke, Ewa Rzetelska-Feleszko, Anja Pohončowa, Rafał Leszczyński, Werner Měškank, Lyudmyla Vasylieva, Włodzimierz Pianka, Piotr Pałys i Elżbieta Wrocławska.

Od roku **2007** zaczęły wychodzić tomy dedykowane czołowym polskim oraz łużyckim sorabistom i sorabistkom. Tom 41 z tego roku, zatytułowany *Europejskie mniejszości etniczne. Łużyczanie jako mniejszość wzorcowa*, został poświęcony jubileuszowi 75-lecia urodzin **prof. Jadwigi Zieniukowej**. Jest ona jedną z czołowych polskich sorabistek i należy do grona wieloletnich współpracowników „Zeszytów Łużyckich". Od kilku lat uczestniczy w pracach Rady Redakcyjnej. Rozmowę z Jubilatką przeprowadziła redaktor naczelna Elżbieta Wrocławska. Z kolei tom 42 poświęcony został **prof. Rafałowi Leszczyńkiemu** – *wielkiemu miłośnikowi łużyckiej kultury* (jak pisano we wstępie) i autorowi ponad dziewięćdziesięciu prac sorabistycznych. Okazją był jubileusz 75-lecia urodzin wieloletniego współpracownika „Zeszytów".

Prof. Ewa Rzetelska-Feleszko została uczczona tomem 43, dedykowanym Jej pamięci (zmarła w roku 2009). Należała ona do najwybitniejszych polskich sorabistek, była też autorką wielu książek z zakresu językoznawstwa zachodniosłowiańskiego (szczególnie

by

onomastyki i dialektologii). Wywiad z Ewą Rzetelską-Feleszko ukazał się w numerze 37-38 „Zeszytów". Tom 43 jako pierwszy zawierał – oprócz niemieckich – streszczenia w języku angielskim. Ich autorką była i jest od tego czasu Jagoda Dolińska.

W roku **2010** tom 44 został poświęcony **prof. Ewie Siatkowskiej** z okazji osiemdziesiątych urodzin. Z tej okazji opublikowano na łamach „Zeszytów" *List gratulacyjny dla Pani Profesor Ewy Siatkowskiej od Instytutu Sorabistyki Uniwersytetu Lipskiego.* Tom zawierał dwadzieścia dwa artykuły, m. in. Nicole Dołowy-Rybińskiej, Hélène Brijnen (Groningen), Anji Pohončowej (Budziszyn), Krzysztofa Wrocławskiego, Dietricha Scholzego-Šołty (Budziszyn), Włodzimierza Pianki i Zbigniewa Gajewskiego.

Kolejny tom – 45 – ukazał się w roku **2011.** Jego „bohaterem" był **prof**. **Helmut Faska (Faßke**), którego jubileusz osiemdziesięciolecia miał miejsce w roku 2012. Helmut Faska to jeden z nielicznych współczesnych sorabistów, których językiem prymarnym jest łużycki. Wydał wiele monografii języków łużyckich oraz liczne prace z zakresu kontaktów językowych słowiańsko-niemieckich. W roku **2011** dotychczasową Radę Redakcyjną przemianowano na **Radę Naukową**.

W roku **2012** tom 46 został dedykowany tłumaczowi i popularyzatorowi literatury polskiej Dolnołużyczaninowi **Alfredowi Měškankowi**. Okazją był jubileusz osiemdziesięciopięciolecia jego urodzin. **Měškank** należał do grona wieloletnich współpracowników „Zeszytów", a jego przekład *Pana Tadeusza* na język dolnołużycki drukowany był od roku 2006 (nr 39/40) do 2015 (nr 49.).

Natomiast kolejny tom – 47 – z roku **2013** poświęcono czołowemu językoznawcy łużyckiemu **prof. Heinzowi Schuster-Šewcowi** również z okazji jego osiemdziesiątych piątych urodzin. Była to równocześnie sześćdziesiąta rocznica ukończenia przez niego studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim i tym samym działalności naukowej (przez wiele lat Hinc Šewc był dyrektorem Instytutu Sorabistyki Uniwersytetu w Lipsku). O swoich bliskich kontaktach z profesorem Šewcem napisał wstępny artykuł Dietrich Scholze-Šołta. Od tomu 47 streszczenia ukazują się jedynie w języku angielskim.

Od roku **2014** (tom 48) obowiązki redaktora naczelnego przejął **Jerzy Molas**, a jego zastępczynią została **Nicole Dołowy-Rybińska** (z Instytutu Slawistyki PAN), zaś sekretarzem redakcji **Ignacy M. Doliński**. Rozszerzono skład Rady Naukowej: weszła do niej **Lyudmyla Vasylieva**. Taki skład Rady pozostał niezmieniony do roku 2019 (tom 53). W tomie z roku **2014** zatytułowanym *Rewitalizacja kultur i języków mniejszościowych* opublikowane zostały artykuły dotyczące mniejszości nie tylko słowiańskich – pojawiły się tu, obok opisu bretońskiego i walijskiego, języki wręcz egzotyczne (np. nahuatl z Meksyku czy języki z Kolumbii), ale także raport o aktualnym stanie języka dolnołużyckiego. Taka tendencja będzie coraz bardziej dominować aż do czasu, kiedy „Zeszyty" poszerzą na tyle swą formułę, że staną się „czasopismem o mniejszościach" (w roku 2020; o tym dalej). Większość tekstów ukazała się w języku angielskim. Od tego numeru wprowadzone zostały polskie i angielskie tytuły działów oraz tłumaczenia słów kluczowych na język angielski.

W roku **2015** tom 49 dedykowany został **prof. Hannie Popowskiej-Taborskiej**, wybitnej uczonej, zajmującej się przede wszystkim kaszubszczyzną. Z tej okazji ukazał się tekst Elżbiety Wrocławskiej *Hanna Popowska-Taborska – profesor, mentor, magistra vitae, koleżanka*, obszerna bibliografia prac sorabistycznych Jubilatki (85-lecie urodzin) oraz *Tabula gratulatoria* sygnowana przez blisko trzydzieścioro zaprzyjaźnionych koleżanek i kolegów.

Tom **50** wyszedł w roku **2016**. Miał rekordową liczbę stron: 498. Zawierał prace dotyczące mniejszości łużyckiej, ale także innych mniejszości i ich języków, np. walijskiego, bretońskiego i kaszubskiego. Wśród autorów byli m. in. Dietrich Scholze-Šołta, Ewa Siatkowska, Leoš Šatava, Piotr Pałys, Milena Hebal-Jezierska, Monika Blidy, Petr Kaleta, Nicole Dołowy-Rybińska, Lyudmila Vasylieva, Rafał Leszczyński, Mirosław Jankowiak, Jerzy Molas, Dalibor Sokolović.

W latach **2017** i **2018** ukazały się dwa kolejne tomy pokonferencyjne. Tom 51 był pierwszym numerem „Zeszytów" z dominującą tematyką bohemistyczną. Opublikowane materiały stanowiły pokłosie międzynarodowej konferencji naukowej *Mniejszości w Czechach, Czesi wobec mniejszości*. Konferencja zorganizowana była przez Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej we współpracy z Instytutem Slawistyki PAN i odbyła się 7 października 2016 r. w Warszawie. Autorem jednego z referatów był debiutujący na łamach „Zeszytów" Robert Kulmiński (jednocześnie redaktor tomu razem z Nicole Dołowy-Rybińską). Licznie zostali zaprezentowani goście z Czech: Leoš Šatava, Blanka Soukupová, Helena Nosková, Ondřej Daniel i Nina Pavelčíková, Również badaczki i badacze z Polski: Monika Parfianowicz-Vertun, Karolina Ćwiek-Rogalska, Tadeusz Lewaszkiewicz, Nicole Dołowy-Rybińska, Maciej Mętrak, Piotr Pałys i Jakub Sokół.

Natomiast tom 52 (**2018**) zawierał materiały z międzynarodowej trzydniowej konferencji sorabistycznej, która odbyła się w Instytucie Łużyckim (Serbski instytut/Sorbisches Institut) w Budziszynie w czerwcu **2017** r. W sesji brali udział młodzi badacze zajmujący się Łużycami. Z grona współpracowników „Zeszytów Łużyckich" uczestniczyła w niej Nicole Dołowy-Rybińska (zastępczyni red. nacz.). Wśród autorów zamieszczonych artykułów znaleźli się: Katja Brankačkec i Anna Nedoluzhko (obie z Pragi), Thomas Menzel (z Budziszyna), Diana Hitzke (z Gießen), Ewelina Wanat (z Chemnitz) i często goszczący na łamach „Zeszytów" Piotr Pałys. Po raz pierwszy zaś na tych łamach pojawiły się dwie Chinki z Tajwanu oraz Francuska Jeanne Toutous, pisząca o mniejszości bretońskiej. Tom 52 drukowany był i oprawiony nie w Zakładzie Graficznym UW, ale w drukarni Totem (podobnie tom 53).

Rok **2019** przyniósł kolejną zmianę redaktora naczelnego – w tomie 53 przejściowo pełnił tę funkcję **Zdzisław Kłos**, wieloletni członek redakcji; w jej skład wchodzili: **Ignacy M. Doliński** (sekretarz redakcji), **Nicole Dołowy-Rybińska**, **Bożena Itoya**, **Anna Jakubowska** i **Jerzy Molas**. Tom 53 redagowany przez Ignacego M. Dolińskiego, Zdzisława Kłosa i Macieja Mętraka nosił znamienny tytuł *Małe języki w poszukiwaniu tożsamości.*

Teksty dotyczyły takich języków minorytarnych, jak górnołużycki i kaszubski, a także mowy polskiej na Bukowinie, mowy mieszkańców Wilamowic i gwar Warmii i Mazur.

„Zeszyty" w nowej formule

Przełomowym w historii „Zeszytów" był rok **2020**, kiedy doszło do istotnej zmiany profilu czasopisma. Rozszerzenie zakresu tematycznego i horyzontów naukowych znalazło wyraz w podtytule: „**czasopismo o mniejszościach"**. Dodajmy: różnych, nie tylko słowiańskich. „Zeszyty" są więc obecnie poświęcone szeroko pojętej problematyce minorytarnej. Zagadnienia *stricte* łużycoznawcze znalazły swoje miejsce w stałej rubryce *Sorabiana*. Zmianę profilu sygnalizuje również nowa szata graficzna – *Walka ze smokiem* Njechorńskiego (motyw jednoznacznie łużycki) – trafiła z okładki na stronę przedtytułową. Również okładka została całkowicie „przebudowana" graficznie – w znacznie większej niż dotychczas części wypełnił ją tytuł wraz z wyeksponowanym numerem tomu. Inny jest też krój czcionek.

Ukonstytuował się nowy zespół redakcyjny. Funkcję redaktor naczelnej objęła **Iliana Genew-Puhalewa**, badaczka i wykładowczyni w Instytucie Slawistyki Zachodniej i Południowej oraz pracowniczki i pracownicy ISZiP: **Sylwia Siedlecka** (zastępczyni redaktor naczelnej), **Ignacy M. Doliński** (sekretarz redakcji), członkowie: **Milena Hebal-Jezierska**, **Patrycjusz Pająk**, **Marcin Filipowicz** oraz **Maciej Mętrak** (z Instytutu Slawistyki PAN; jako stały współpracownik). Nastąpiło poszerzenie składu Rady Naukowej, do której weszli: **Nicole Dołowy-Rybińska**, **Andreana Eftimova**, **Alexandra Ioannidou**, **Petros Karatsareas**, **Peter Káša**, **Rafał Leszczyński**, **Motoki Nomachi**, **Leo Rafolt**, **Dietrich Scholze-Šołta**, **Dalibor Sokolović**, **Grażyna Szwat-Gyłybowa**, **Lyudmila Vasylieva**, **Sonja Wölke**, **Sanja Zlatanović**. Taki multietniczny skład Rady odpowiada nowemu profilowi „Zeszytów". Czasopismo w nowej formule ukazywać się będzie jako półrocznik w wersji papierowej oraz internetowej na platformie czasopism Wydziału Polonistyki UW;

Pierwszy tom tej nowej „generacji" „Zeszytów" – 54 – ukazał się w roku **2020**. Nosił tytuł *Problemy grup mniejszościowych Bałkanów Wschodnich* i został zredagowany przez Ilianę Genew-Puhalewą oraz Ignacego M. Dolińskiego. Był to kolejny numer pokonferencyjny i zawierał teksty wygłoszone podczas sesji naukowej poświęconej mniejszościom na Bałkanach Wschodnich, zorganizowanej przez Instytut Slawistyki Zachodniej i Południowej Uniwersytetu Warszawskiego w roku 2019. Wśród autorów znaleźli się – oprócz naukowców polskich – uczestniczący w konferencji badacze i badaczki z Grecji, Bułgarii, Niemiec i Japonii (m. in. Christian Voss, Hristina Marku, Kenta Sugai, Krasimir Andonov, Sylwia Siedlecka, Jolanta Mindak-Zawadzka, Monika Blidy). Od roku **2020** druk i oprawę „Zeszytów" przejęło Mazowieckie Centrum Poligrafii.

Zdzisławowi Klosowi z okazji jubileuszu siedemdziesięciolecia został dedykowany tom 55. Ukazał się w roku **2021** pod redakcją Magdaleny Bogusławskiej, Angeliki Kosieradzkiej oraz Macieja Mętraka. Tytuł *Łużyckie ścieżki, słowiańskie gościńce* bardzo trafnie ujmował jego zróżnicowaną tematykę. Główny korpus zawierał – jak pisano we

by

wstępie – *prace językoznawców, literaturoznawców i kulturoznawców; studia eksponujące problematykę związaną z różnymi obszarami zamieszkałymi przez Słowian* [5]. Specyfikę kulturoznawczych studiów slawistycznych na UW w sposób syntetyczny przedstawiła Magdalena Bogusławska. O rozrachunku z rokiem 1948 w filmie jugosłowiańskim i postjugosłowiańskim pisał Patrycjusz Pająk. Swoją autorską koncepcję „filtrów" Słowiańszczyzny zaprezentowała Anna Kobylińska. Wśród opublikowanych w tym obszernym tomie tekstów warto jeszcze zwrócić uwagę na literaturoznawcze artykuły Joanny Goszczyńskiej i Marty Cmiel-Bażant. Autorkami tekstów kulturoznawczych były Karolina Ćwiek-Rogalska, Grażyna Szwat-Gyłybowa i Aleksandra Feder. Artykuły językoznawcze zaprezentowali: Janusz Siatkowski, Dorota Rembiszewska i Janusz Szablewski. Dział *Sorabiana* wypełniły teksty Zdzisława Darasza, Nicole Dołowy-Rybińskiej i Dietricha Scholzego.

[5] „Zeszyty Łużyckie" 55 (2021), s. 9.

by

by